

Irodalmi Szemle.

A kolozsvári színészet és színház története.

Írta: *Ferenczi Zoltán*. Kolozsvár 1897.

Nemzetünk művelődés-történetének egyik legfontosabb részletét teszi színészetünk története. A hazafias lelkesedés, az apostoli buzgalom kulturális életünknek talán egy ágában sem nyilvánulnak oly érdekes és tanulságos mozzanatokban, mint épen a színészet terén. Hogy mily állandó és folytonos harcot vívott nemzeti művelődésünk az idegen, főleg a német kultúra ellen, azt színészetünk története bizonyítja a legékekesszőlőbben. A classicus irodalom latin termékeiből veszi eredetét nálunk is, mint a többi európai nemzeteknél, majd a reformatio révén német minták szolgálnak például a magyar drámáknak. Az iskolai latin színdarabokat felváltják a nyilvános élet német színi előadásai, melyekből csak erős küzdelem árán tud kifejlődni a magyar dráma s a nemzeti magyar játékszín.

Ennek a küzdelemnek érdekes és tanulságos képét rajzolja meg *Ferenczi Zoltán* terjedelmes könyvében, melyben a magyar irodalomnak egyik legérdekesebb monographiáját nyújtja. Irodalmunk nem épen szegény a magyar színészet történetét tárgyaló művekben. *Bayer József* *A nemzeti játékszín története* című két kötetes nagy művében fáradhatatlan szorgalommal hordta össze a magyar színészet történetére vonatkozó adatokat, s ha műve nem képez is feldolgozott historiát, mindamellert érdekes képét nyújtja benne színészetünk fokozatos fejlődésének. Kiegészíti *Bayer* művét *Váli Bélának* *A magyar színészet története* című könyve, mely szintén bő adathalmazt ad kellő csoportosításban színészetünk történeti áttekintéséhez.

Szűkebb körű, speczialisabb rendeltetésű monographiák az egyes városok vagy vidékek színházának, színészetének történetét tárgyalók; u. m.: *Győr színésze Koltai Virgiltól*, *A váradi színészet története*, írta *Nagy S.*, *A komáromi színészet története* *Id. Szinnyei Józseftől*, *A színészet története Debreczenben Géresi Kálmántól* a város történetének egyetemes leírásában. Ez utóbbiakhoz sorakozik most *Ferenczi Zoltán*, a kolozsvári színészetet tárgyaló valamennyi speczialis mono-

graphiát terjedelemben és tanulságos elemekben messze meghaladó terjedelmes könyvével, mely sokkal többet ad, mint a mennyit ígér, mert voltaképen nem is csak a kolozsvári, sőt nem is csak az erdélyi színház történetét tárgyalja, hanem nagy történeti háttérben mutatja be a magyar dráma fejlődésének történetét. Széleskörű irodalomtörténeti tájékozottsággal fejtegeti Németország iskolai drámáit a XVI-ik században, melyekből nálunk is kifejlett és elterjedt a tanulók által előadott vallási és bibliai tárgyú iskolai színjáték. De nemesak irodalomtörténeti háttérrel ad művének, hanem valósággal az oktatásügy történetét is rajzolja, midőn a jezsuiták és a protestánsok iskoláinak oktatási alapelveit, szervezetét, tanulmányi rendjét fejtegeti.

Ferenzi Zoltán könyvének ez a része bő historiai tanulmány alapján készült s alapos és tanulságos kulturhistoriai fejezetet képez a terjedelmes műben. Az egész első könyvben messze felette áll a szerző a krónikáiról színvonalán, mert irodalomtörténeti studiumai alapján önálló fejtegetést nyújt a magyar dráma előzményeiről. Írói egyénisége is az első könyvben érvényesül leginkább, mert kutatásainak eredményeit kritikai elmével itt csoportosíthatja leginkább. Ki kell emelnünk, hogy a szerző alaposan ismeri tárgyának irodalmát s forrásaiban utal mindazon irodalomtörténeti munkákra, a melyek a XVI. és XVII. század drámai irodalmi mozgalmait jellemzik. De — miként már említettem — az oktatásügy történetének szempontjából is tanulságos az, a mit e könyv tárgyal. A *ta iskolai dráma* című III. fejezet egyike a legalaposabban megírt dolgozatoknak, melyben a jezsuita iskolák szervezetét is történeti hűséggel állítja az olvasó elé.

Ha számba vesszük, hogy Ferenczi Zoltánnak is, mint hasonló munkakörben dolgozó társainak, a kutató és feldolgozó szerepét egyaránt be kellett töltenie, érdemét kétszeresen számíthatjuk, mert valóban óriási az az irodalmi és levéltári anyag, melyet előbb magának kellett felkutatnia, hogy azután vonzó képét állítsa elénk tárgya történetének.

Nem mellőzhetem halgatással a műnek abban nyilvánuló egyik sikerét, hogy a historiai anyag egyhangúságát helyenként vonzó jellemképek beszövéssel teszi élvezhetőbb olvasmánynyá. Azok az ecsettel megírt sorok, a melyekkel Felvinczit, a hírneves komikust, Jantsó Pált, s az első *Erdélyi Múzeum* szerkesztőjét, Döbrenteit lerajzolja, valóságos illusztrációk a könyvben.

A II. könyv első fejezetében megírja a szerző az első színjátszó társaság megalakulását s innen a krónikás lelkiismeretességével s a történetíró hűségével és pontosságával jegyzi fel egész napjainkig a kolozsvári színház, illetőleg az erdélyi színház minden fontosabb mozzanatát. Fel van benne sorolva Erdély közéletének, irodalmi, művészeti, közművelődési mozgalmainak minden tényezője, minden emlékezetes neve, a kiket az utókor, a kegyelet és hála megnyilvánulása nélkül nem említhet. Aranka, Wesselényi Miklós, Mikó Imre, Jósika, a Cse-

reiek, Telekiek, Bánffyak, Bethlenek stb. stb. mindegyik egy-egy történeti név, mindegyik a magyar irodalom, a magyar színészet, a magyar kultúra egy-egy előharcosa, mindegyiknek szerepe, buzgalma, áldozatkészsége, buzdító példája vonzó, tárgyilagos, történeti hűséggel megírt képben van feltüntetve. A szerző egyik iránt sem tanusít elfogultságot, nem kicsinyíti és nem túlozza egyiknek érdemeit sem, megmarad a tárgyilagos igazság korlátai között. Előszertetet, lelkesedést csak tárgya iránt mutat a szerző, mely meglátszik az egész könyvön át. Elejétől végig lelkesültség, fáradhatatlan műgond jellemzi az egész könyvet, nem látszik meg rajta, hogy szerzője belefáradt volna a száraz historiai tények felsorolása és csoportosítása dolgába. Sőt helyenként nagyobb részletességgel tárgyal mellékesnek látszó dolgokat is, mint a szorosan vett művészi történetírás követelne. Gondosan feljegyezi a színházi jövedelmeket és kiadásokat, az épületejavításokat, a szintársulatok névsorát, a személyi változásokat és vándorlásokat, az előadások műsorát, de nem is hallgatja el senkinek fáradozását, érdemeit, a ki csak lendített valamit a nemzeti színművészet ügyén.

A műnek ez a vonása teszi a könyvet alkalmi művé, mely az erdélyi színészet megszületésének száz éves fordulójára készült. Száz év, tele a hazafias lelkesedésnek oly sok lélekemelő példájával, tele a nemzeti közműveltség emelésére irányuló buzgalomnak oly sok nemes tényével nem is eredményezhetett egy hézagosságot, mint *Ferenczi Zoltán* könyve.

Nem a szerző hibája, hogy egy nagyfontosságú, de még kellően nem tisztázott irodalomtörténeti tényről, nem derít fel, Katona *Bánk-bán*-jának történetét. E sorok írója vetette fel először a kérdést, vajjon a legkitünőbb magyar tragoedia, Katona *Bánk-bán*-ja eljutott-e a kolozsvári színmű-pályázatra. Azóta mások is kétségbe vonták, hogy *Bánk-bán* megérkezett a pályázatra, mert a dramaturgiai képzettségű, Shakespeare-t is ismerő Döbrentei előtt lehetetlen volt fel nem tűnnie Katona művének. *Ferenczi Zoltán* könyve nem ad az eddigénél bővebb tájékozást e kérdésben, mert a színház levéltárában erre vonatkozólag semmi adat sincs, ha lenne, bizonyára felhasználta volna a szerző.

Még csak azt jegyezzük meg, hogy a könyvet az előadott színművek jegyzéke és névmutató rekeszti be.

Mindent összefoglalva *Ferenczi Zoltán*, miként a legnagyobb magyar lyricsnak, *Petőfinék* életrajzával is megbízható és lelkiismeretes írónak bizonyította magát, úgy legújabb könyvével is gyarapította irodalmi érdemeit. Neve Kolozsvár történetében *Jakab Elek* neve mellett lesz méltó emlegetés tárgya.

F. J.